

Una mirada al món des del País Valencià

Hèctor Moret, Rosa M. Puig-Serra i Joan Guàrdia; Fotografia de Rosa M. Puig-Serra

Joan Francesc Mira i Casterà. València, 3 de desembre de 1939. Escriptor, antropòleg, sociòleg, professor de grec, agitador cultural i polític ocasional. Doctor en filosofia i lletres per la Universitat de València (1971) i catedràtic de grec a la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana. Ha estat col·laborador del Laboratori d'Antropologia Social de la Sorbona, professor de la Universitat de Princeton, director de l'Institut Valencià de Sociologia i Antropologia i fundador del Museu d'Etnologia de València. Membre de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i president d'Acció Cultural del País Valencià. Creu de Sant Jordi 1991 per la seva tasca cívica i Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 2004 per la seva trajectòria.

Ens trobem a la porta de l'IEC, on fem les fotografies i ens fa la primera classe sobre la ceràmica del vestíbul. Anem a fer un te i tot seguit al sindicat.

Què us porta a estudiar el comportament humà i després a ser escriptor?

Aquesta història d'ocupar-se i després dedicar-se a l'escriptura i a viure per l'escriptura és una història molt llarga. Des de molt menut, tenia set o vuit anys, sempre he estat un gran lector. A l'escola i a casa llegia molt, i és clar eren els clàssics castellans. Em vaig llegir tots els *Episodios*

Nacionales, i literatura d'un cert volum que crec que de certa manera em devia influir en les ganes d'escriure. Ara bé, no en tenia ni la preparació tècnica ni lingüística i vaig passar molts anys llegint i llegint, i en diversos idiomes. Llibres d'autèntic pes, des de clàssics grecs als contemporanis, i això t'enganxa. Des de la primera joventut, als 20 o 21 anys, em preocupava el comportament humà. Tenia curiositat pels grans temes i, de fet, la meua primera llicenciatura va ser de filosofia: m'interessava l'antropologia filosòfica i l'anàlisi del comportament humà. Dels clàssics de la filosofia sobre estudis de la humanitat i la societat, les obres de joventut

Vaig aprendre alemany per poder llegir els manuscrits anteriors a *El Capital*

de Marx. De fet, vaig aprendre alemany per poder llegir els manuscrits anteriors a *El Capital*, els quals van contribuir a endinsar-me en l'antropologia social i cultural.

Els pares no tenien estudis, però sí que volien que estudiés. Quan tenia uns 10 anys, els meus germans ja en tenien més de 22 i anaven a la Universitat, i per tant els seus llibres eren per casa: de literatura, d'història i de dret... i també em parlaven del que sentien a la Universitat. El pare treballava per a Hisenda, amb les contribucions, i teníem davant de casa, als afores de València, ja a l'Horta, una granja que mon pare volia portar de manera moderna i metòdica –però no se'n va sortir–, i ma mare tenia una certa cultura.

Com valoreu la pèrdua de pes dels estudis humanístics, la filosofia, el llatí i el grec a la Universitat?

Malament, malament, perquè els estudis d'interès tècnic, aplicat o científic no haurien de ser incompatibles amb els de filosofia i història. Quant al llatí i al grec, per necessitat sempre seran minoritaris. Jo encara vaig fer un batxillerat amb set anys de llatí, als Esculapis de València. A lletres n'érem uns 4 o 5, i a Ciències uns 50. A la Universitat, proporcionalment, la filologia clàssica sempre serà minoritària. Hi ha un problema de desvaloració dels estudis humanístics, una devaluació acadèmica en els currículums

i en la percepció social. Fa 100 anys, a Europa una persona «educada», inevitablement de classe alta, sabia llatí i grec, i això vol dir en contacte amb la tradició. Amb la reducció dels estudis clàssics, dels estudis humanístics es perd el sentit temporal. Sembla que venim d'abans d'ahir i no està tan clara la percepció que venim d'una història molt llarga. I el nostre present no s'entén sense aquesta història. Ja ha arribat que un estudiantet de 20 anys entra a un museu i la meitat dels quadres li resulten incomprensibles; o el mateix pel que fa a bona part de la literatura, perquè desconeix els mites i la història de Grècia o Roma. Tampoc té referents sobre la simbologia o el que en podríem dir historiografia religiosa, que és molt important i forma part del nostre patrimoni cultural. Si en un quadre o un llibre t'apareix l'Anunciació de Maria o l'escena del sacrifici d'Abraham i Isaac o el Diluvi Universal i no saps què és, resulta molt fotut, perquè hi ha un buit. Per això cal aquesta cultura literària, artística, arquitectònica o estètica, per disposar dels referents del curs de la història i, per exemple, si vas a veure un palau saber per què és com és. Es tracta de la memòria del conjunt d'una col·lectivitat o societat, i si els seus membres perden aquesta referència temporal queden com sense base; és com si una persona perdés part de la seva memòria personal.

Quina recepció pública ha tingut la vostra traducció de *La Divina Comèdia*?

Aquí hi ha una sorpresa. Sempre he tingut fe que hi ha un públic, una minoria que s'interessa pels autors i la cultura

clàssica, ací i arreu d'Europa, i cal donar-los textos per llegir d'una manera contemporània, i no amb un llenguatge encarcerat i arcaic. A la gent ja li resulta difícil superar la distància cultural amb la realitat del segle XIII, i encara més amb la del segle VI a.C. No pots afegir-hi la distància lingüística i expressiva. Quan fas una traducció amb el llenguatge propi de la literatura actual veus que funciona. La meua sorpresa, i també la dels editors, és que de l'edició de La Divina Comèdia, no la de butxaca sinó la grossa, de 1.300 pàgines i que valia 40 euros, se'n van fer cinc edicions seguides i se'n van vendre 15.000 exemplars. Les dues primeres es van vendre en qüestió de setmanes; poca broma! Molts novel·listes molt coneguts voldrien vendre tants exemplars. Una obra així no serà un supervendes de 100.000 exemplars, però pel que és el públic del català 15.000 és molt, i per tant sí que hi ha un públic. Això m'ha renovat la fe.

Ha passat el mateix amb la vostra novel·la *Borja Papa*?

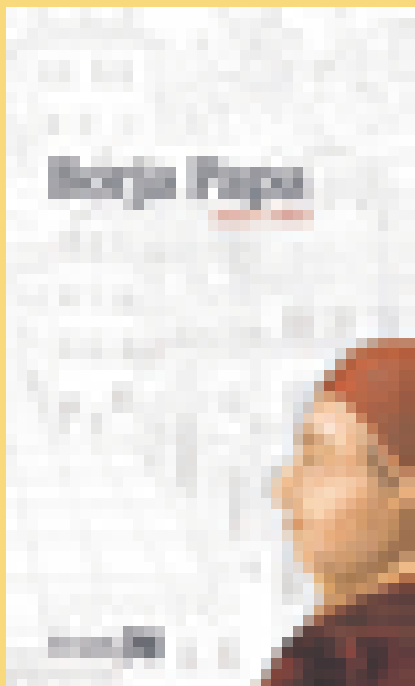
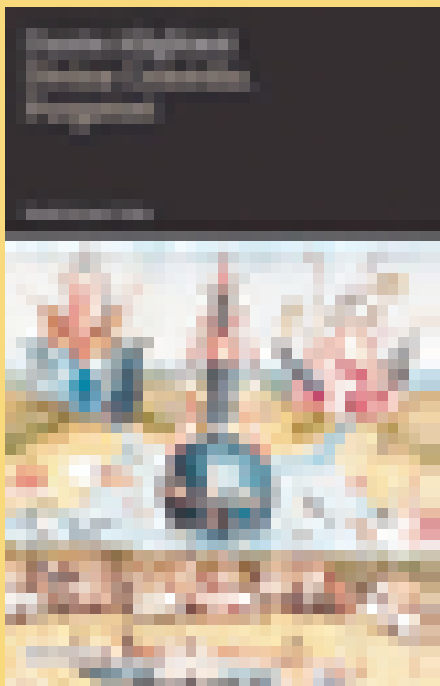
Diria que és un fenomen semblant perquè els Borja tenen tota una aureola mítica, molt exagerada i molt barrejada amb falsedats absolutes. Tampoc no hi havia un tractament literari contemporani dels Borja. Quan la vaig escriure, després de passar molt de temps a Roma, als arxius de la Biblioteca Vaticana, documentant-me, veus que quan converteixes la realitat històrica en literatura funciona. La història dels Borja, ben carregada de fets excepcionals, és molt més atractiva i prodigiosa que la llegenda negra, carregada, com totes, de luxúria, orgies, pactes amb el dimoni, bruixeria, enverinaments... I explicat des de la

mateixa època, a partir d'un bon coneixement de l'època i la cultura renaixentista, de l'Església i del Vaticà, amb una certa dignitat, sense amagar res.

Dels Borja, se n'han dit bestieses monumentals, monstruositats que no tenen res a veure amb la realitat històrica. Eren una família de la petita aristocràcia valenciana que arriba a Roma, que prospera i es relaciona amb les famílies sobiranes de tot Europa; i la noblesa romana els odiava perquè els van prendre el lloc. Resulta fascinant. Les falsedats de la llegenda negra s'han anat repetint, que si el pare anava al llit amb la filla, que si enverinaments... res, tot fals i sense interès. Malauradament, la meua obra ha tingut poca incidència a canviar aquesta visió, perquè es difon més la continuïtat de la llegenda negra. La traducció a l'italià no va tenir gaire èxit, i en castellà només se'n van vendre 2.000 exemplars, mentre que en català van ser uns 30.000. Diverses vegades m'han demanat que assessorés alguna pel·lícula o sèrie de televisió, però sempre he vist que volien el mateix: sexe, violència i tortura, i els he dit que no, però ho fan igualment, des de Vicente Aranda fins a una sèrie nord-americana que va emetre TV3 en contra del meu criteri explícit, o les novel·les de Mario Puzo. És una desgràcia, però és així.

Hi ha estudiants que no entenen un quadre de l'Anunciació de Maria o del Diluvi Universal

Acció Cultural del País Valencià és insubstituïble i ja torna a navegar

Heu rebut el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

Un bon dia aixeques el telèfon i t'ho diuen, i et quedes amb una sensació una mica contradictòria. Ja està, ja tens una cosa que no sabies si tindries, i aleshores et quedes com descol·locat, i també et dius «què més puc demanar?». Doncs res més, continuar treballant i fent les coses de la millor manera possible. I procurar fer-ho encara millor i, com sempre, a base de moltes hores. En definitiva, et quedes content i satisfet.

Com valoreu l'aportació valenciana a la cultura catalana? Obté el reconeixement merescut?

Jo diria que ara sí. Fa 50 anys, a Barcelona o a Catalunya es coneixia un personatge curiós que estava allà en un poble, que es deia Joan Fuster, que ja amb 25 o 30 anys era extraordinari. Tenia una cultura sòlida, cosa que era insòlita en aquella època, i insòlita en una mena de desert que era el País Valencià després de la Guerra i la postguerra. Un fet singular que a poc a poc es va anar assimilant. I amb el pas del temps, va haver-hi un gran poeta, Joan Andrés Estellés. I després alguna persona més.

En el moment actual hi ha un nombre considerable d'escriptors valencians que tenen els seus editors, el seu públic, els seus lectors a Catalunya, més i tot que al País Valencià. Alguns que van i vénen, com jo mateix. I altres que estan més ací que allà, com l'Enric Sòria; el Vicent Partal, amb Vilaweb; el Vicent Sanchis; Josep Piera; Isabel Clara-Simó; Ferran Torrent... i això no havia passat mai. Hi ha sis, set, vuit noms d'escriptors valencians que són coneguts i acceptats com a part de la pròpia cultura, de la pròpia literatura. Ja no són una cosa exòtica d'allà baix. Fins i tot jo mateix, com a exemple, utilitzo un català acadèmic, o correcte, literari, però usant les variants valencianes clàssiques i acceptades. Al principi algú ho veia curiós i ara ja ningú no se n'estranya. El que em preocupa és el reconeixement dels escriptors valencians en català en la pròpia societat valenciana.

Pel que fa a la presència de valencians en el món acadèmic de la cultura catalana, ara mateix vinc d'una sessió de l'IEC: dels 120 membres actuals, 25 o 30 són valencians i participen amb absoluta normalitat en les sessions de les diferents seccions. I l'última presa de possessió d'un membre de la meua Secció, una antropòloga valenciana amiga meua, s'ha fet a l'aula magna de la Universitat de València, presidida pel vice-rector. En l'àmbit universitari les relacions són totalment normals. És un món minoritari, d'acord. Però ahora, per exemple, en les organitzacions sindicals hi ha

una actitud molt positiva; i no parlo només del sindicat de treballadors de l'ensenyament, que se'l podria considerar nacionalista, sinó que l'actitud de la UGT és molt favorable i cordial, i la de CCOO, i el sindicat de Llaureadors i Ramaders, que té una actitud molt ferma.

Qui hi està en contra és la dreta. Mentre no perdi unes eleccions, usará tots els sofismes, les mentides i els recursos publicitaris per mantenir la seva actitud poc racional. Les persones i els grups polítics poden tenir les seves ideologies, però el que no es pot és estar contínuament falsejant la realitat i enverinant la gent amb absolutes bestieses. Com totes les demagògies, quan tenen una força darrere, funcionen. Arreu d'Europa i del món mai la dreta de Hitler és la dreta civilitzada, tranquil·la, del tot respectable; aquesta dreta virulenta i irracional que acudeix només a les reaccions més primàries, com per exemple al País Valencià quan diuen «Els catalans s'ho foten tot!» «S'emporten lo nostre». Crear aquesta mena d'enemic exterior ha funcionat a Alemanya i a França, on, ¿com t'expliques que des de fa molts anys el primer partit obrer és el Front Nacional de Le Pen? Són reductes de la classe obrera que votaven els comunistes. És fascinant, i té una explicació: són frustracions que algú sap explotar demagògicament. A molta gent li agrada que li donin oposicions clares on es pugui identificar, on tu puguis atacar un altre. A vegades, la dreta més dura, més irracional i més absurda és la que té més èxit, des del Tea Party, a Le Pen, Berlusconi... fins a un país tan supervilitzat com és

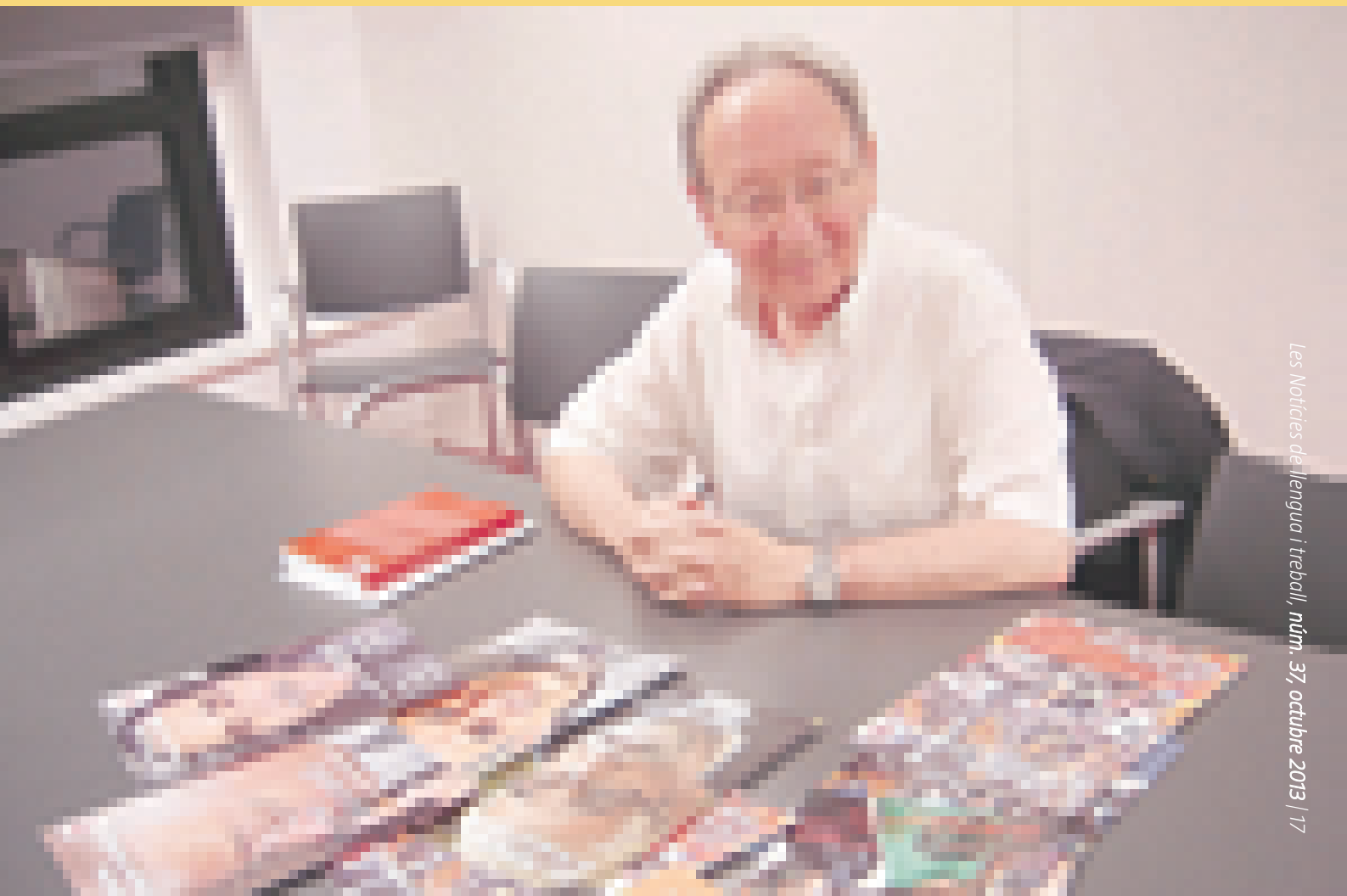
Àustria. O Hongria, un país civilitzadíssim, que està governat per una dreta brutal. O Grècia, que aprofita una situació de frustració general i la utilitza en un sentit absolutament monstruós. El que vivim aquí no és una situació excepcional, sinó que forma part d'una situació general.

Com es viu l'acusació que Catalunya i el català volen empassar-se tot el que és valencià?

De cara a un tipus de minories socials que tenen una lleugera capacitat de criteri, de formació i un cert esperit crític no és cap problema. De fet, al País Valencià la producció cultural més interessant, moderna i seriosa es fa majoritàriament en català; tant la literatura com la formació universitària. I per exemple les publicacions de la Universitat de València són importantíssimes, i segurament que aquesta Universitat té la millor editorial universitària d'Espanya, i una de les millors d'Europa. Fa unes revistes esplèndides, com ara *Mètode* de divulgació científica. Fan una gran feina de divulgació acadèmica, cosa que funciona i que té el seu públic.

La producció cultural de la dreta, sobretot de la dreta anticatalana és zero. Tenen el cervell tan bloquejat que no poden produir res que valgui la pena. Sigui un estudi d'història

Els empresaris valencians comencen a valorar la relació amb Catalunya

La Diada ha estat alegria i esperança

o psicològic o bona literatura. Tenen uns pressupòsits que són clarament anormals, sense la més mínima base. No els interessa la cultura.

Acció Cultural de País Valencià (ACPV) ha fet i fa una gran tasca cultural i pública.

Hem passat econòmicament una època molt crítica, amb les famoses multes, que han arribat fins als 900.000 euros; i a més totes les retallades de subvencions i el bloqueig continu. Quan ara fa més d'un any vaig assumir-ne la Presidència, era com quan acceptes de ser el capità d'un vaixell a punt d'enfonsar-se, amb aigua entrant per tots costats. Però bé, el salvarem, perquè ACPV és una institució insubstituïble, com ho pot ser Òmnium a Catalunya. Són un producte del que se'n diu «societat civil». Ara ja és segur que no naufraga i, de fet, ja torna a navegar, a poc a poc.

Com es veu des del País Valencià el procés actual de Catalunya?

Des de quin sector del País Valencià? A aquells que hem estat sempre fent una mena de valencianisme d'afinitat catalana – no parlo de sectors més radicals que poden proclamar «València és Catalunya», i ja està–, que tenim

clar que hi ha una comunitat, uns consistoris i una comunitat també de llengua i cultura, el que passa a Catalunya ens interessa molt, i fins i tot per interessos econòmics.

Les relacions econòmiques entre el País Valencià i Catalunya en els dos sentits són molt fortes. Ara, els empresaris valencians comencen a veure-ho, a veure-ho de veritat, i arriben a pensar «Què hem estat fent? Ens hem estat tirant pedres a la nostra pròpia teulada, en contra dels nostres interessos.» Per tant, des d'aquesta minoria ideològica d'afinitat o de proximitat amb Catalunya, es veu amb molta il·lusió, amb una certa esperança. Una altra cosa és saber com anirà el procés. Hi ha molta gent que ho veiem –tot i no ser una part directa, ni ser residents, ni poder votar– com una festa. És molt important com està funcionant tot aquest procés. Poc abans de la Diada de 2012 era a Barcelona per assistir al lliurament de la medalla d'or del Parlament de Catalunya a Òmnium Cultural, i van voler que un membre mallorquí, el pare Massot, un de Catalunya, Jaume Cabré, i un de València, que era jo, féssim un petit parlament. A la sortida de l'acte van projectar una imatge de Lluís Companys a la façana del Parlament, i darrere nostre hi havia un grup d'unes 40 persones cridant «*Cabrones, hijos de puta, ladrones!*», com si fóssim la burgesia espoliadora. Això, què és?

L'endemà, a Barcelona, no et trobaves una manifestació, perquè era una marea humana. I veure l'alegria de la gent,

el relaxament, sense histèria, la tranquil·litat, els pares, les iaies, somriures, cançons, gent que balla; no hi havia ni una mala paraula, ni un mal gest barroer. Aquesta alegria compartida i familiar de tota mena de gent, aquesta cadena humana, tot plegat és una cosa fantàstica que em reconforta, malgrat que la premsa de Madrid no ho va voler entendre. Si la gent es quedés molt frustrada ja no sé què passaria. Ara hi ha una sensació d'esperança, i no sé de cap altre lloc d'Europa –i potser del món– on serien capaços, proporcionalment, de mobilitzar-se més d'un milió de persones. Com a antropòleg, sempre és millor l'alegria i l'esperança que l'amargor i la frustració.

En una generació, el món i la societat han canviat molt...

Sí, en una generació hi ha hagut com una mena de tall, producte de l'acceleració entre la manera com ens han educat, com hem començat a veure el món, hem parlat, ens hem relacionat i la manera com ha viscut i viu tot això la gent que té ara de 20 a 30 anys. Al llarg de la història hi ha hagut canvis ràpids, però no tant; perquè mai a la història s'havia produït una acumulació de tantes novetats tecnològiques. Quan tenia uns 12 anys, i érem a l'hortet que teníem davant de casa, quan volies telefonar a algú havies de demanar una conferència, i et podien avisar al cap d'un parell d'hores. M'he criat sense televisió i sense telèfon, i això per a una part de la joventut d'avui és inconcebible.

Una vida en què entren coses contínuament, amb centenars de canals de televisió, imatges, notícies... un bombardeig continuat. I les maquinetes, i els mòbils... i si no tens uns fonaments que et permetin valorar i posar cada cosa al seu lloc vas completament descol·locat. No sóc optimista respecte del profit de la utilització d'aquests mitjans tecnològics.

Com va el món?

Vista la humanitat amb perspectiva, hi ha un increment general del benestar, i vivim infinitament millor que fa 100 anys: més bones cases, més recursos, millor alimentació, les feines no són tan dures, hi ha molta més higiene... La crisi que ara passem es produeix als països on hem fet malament les coses. No ens hem de fer les víctimes, perquè tots tenim una part de culpa.

Què penseu del desprestigi dels partits i sindicats?

Mentre els dirigents polítics no facin autocrítica i un sanejament intern molt seriós, malament! Totes les organitzacions d'esquerra haurien de fer un reconeixement d'errors i d'excessos, sense tenir vergonya, sinó correm el perill –com ja ha passat a altres països– que la gent treballadora no se senti representada.

Quant als sindicats, la crítica és més a la manera com funciona, o com percep la gent que funciona, el que en podríem dir la burocràcia sindical. **LI**

